

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ב, תשי"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

על שיבושים שנשתגרו

"יותר" — "עוד"

ברוב הלשונות השגורות בפי עולי אירופה ואמריקה משמשת כל אחת מן המלות mehr, more, plus, più וכיוצא בהם—במשמעות המשך וחזרה מבחינת הזמן ובמשמעות תוספת ויתרון מבחינת הכמות או האיכות. כגון במשפטים Er wird nicht mehr zahlen; He will not pay any more — אפשר לה למלת mehr, more שתורה על עניין המשך: שוב לא ישלם, כלומר לא ישלם את חובו — משום חסרון כסף, או משום סיבה אחרת, — היינו לא ישלם עוד; ואפשר לה שתורה על עניין תוספת: לא ישלם יותר, כלומר יותר מן המגיע, או מן המחיר הקצוב, — היינו "יותר" בניגוד אל "פחות". נמצא אפוא, שבלשון העברית מיוחדות לשני המושגים הללו מלים שונות: "עוד" או "שוב" — במובן של המשך; "יותר" במובן של תוספת, את הראשונה נמצא

בכתובים כגון: לא יעקב יאמר עוד שמך (בראשית לב כט); וירא ה' אל יעקב עוד (שם לה ט) וכיוצא בהם, ואת המלה השנייה אנו מוצאים בפסוקים כגון: מה יותר לחכם מן הכסיל (קהלת ו ח), אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר (שם ז טז) וכיוצא בהם.

מכאן ברור, שכל האומר או הכותב: „אין יותר מים בכוס“ במקום „אין עוד מים בכוס“, הריהו משבש את דיבורו ומסלף את המכוון בו. הרי זה כאילו אמר, כי בכוס נמצאים מים במידה הראויה, אך לא יותר מכן, ואילו עצם כוונתו הייתה לומר, כי הכוס נתרוקנה ממימיה ושוב אין בה מים כל עיקר. ולא זו בלבד, שבדרך דיבור כזו משבשים את מובנה של מלת „יותר“, אלא שגורמים בכך להוצאתה של מלת „עוד“ מכלל שימוש. והואיל ובלשוננו אין מלת „יותר“ מספיקה להביע את שני המושגים כאחד כבלשונות הלועזיות, אין זה מן הדין לדחות מפניה את שימושה של „עוד“. מצער הוא אפוא, שהשיבוש הנידון פשט במידת מרובה בדיבור ובכתב, ולא עוד, אלא שאנו נתקלים בו אף בספרות היפה מן המין המעולה, כדוגמת הסיפור „הבתולה מלודמיר“ ליוחנן טברסקי; כגון: על גבי הכותל תלויה אספקלריה הפוכה, אספקלריה שאינה משקפת יותר את העולם (עמ' 48); הכלה עיפה, אין בכוחה לרקוד יותר (ע' 106); אין עכשיו יותר אבק לעג בקולו ובמבטו של גוטלובר (ע' 159); לא, אין אני רוצה להרהר יותר בדבריה (ע' 160); לא אוציא יותר דיבוריי כשאין צורך (ע' 175), ועוד.

מסגולות הייחוד של לשוננו היא, שרוב מלותיה, נדונות בה מכמה בחינות כשמות-עצם. ואף מלת כינוי הגוף הסתמי כל בכלל זה: במקום שהיא מציינת את המושג כשהוא לעצמו, ללא זיקה לאחת המלים זולתה, הריהי משמשת בצורה נפרדת: כול, הכול; ובמקום שבו היא נזקקת למלה זולתה, היא משמשת בצורה מוטה, כלומר בסמיכות או בצירוף לכינויי השייכות, המותאמים לגוף הנושא שנזכר במשפט, כגון: כל-הדברים, כולי, כולך וכו'. והרי זה כדוגמת שם-עצם ממש: בצורה נפרדת — ספר, הספר, ובצורה מוטה — ספר-התורה, ספרי, ספרך וכו'. שתי דרכי שימוש אלו של מלת כל מצויות בספרותנו.

והרי דוגמאות מספר מן המקורות:

בלשון המקרא, — בצורת נפרד; כי חנני אלהים וכי יש לי כל (בראשית לג יא), הכל באו לכם (יהושע כג יד), כי הכל עבדיך (תהלים קיט צא), וכיוצא בהם. ובצורה המוטה: ויהיו לימי אדם (בראשית ה ה), כלך יפה רעיתי (שה"ש ד ז), וטהר את הנגע כלו הפך לבן טהור הוא (ויקרא יג יג), אתם נצבים היום כלכם (דברים כח ט), יוצרי פסל כלם תהו (ישעיה מד ט), הכהנים והלויים כלם טהורים (עזרא ו כ), וכן בלשון חכמים, — מכאן: הכל נתון בערבון (אבות ג טז), חכם שמת הכל קרוביו, הכל קורעין עליו, הכל חולצין, הכל סופדין, הכל מברין עליו (תוספתא מועד קטן ביו), הכל שוחטין (חולין אא), ועוד. ומכאן, בסמיכות או בנטייה: כל-חותמי ברכות (ברכות ט ה), הלילה

הזה כולו מצה (פסחים י ד), נתערבו באחרים כולם ידלקו
(ערלה ג ו), הותר אחד מהן הותרו כולן (גדרים ט ז).
מכאן אנו למדים, שלשון זו שנשתגרה הרבה בדיבור
ובכתב, — כגון: „כולם יודעים, כולם מודים“ בתחילת
משפט, במקום „הכול יודעים, הכול מודים“ — משבשת
את המובן ומעוותת את המושג המכוון. ולא עוד, אלא שהיא
עלולה להטעות, משום שכינוי גוף הנסתרים להם, הכלול
במלת כולם, אינו מורה באותו דיבור על שום נושא בלשון
רבים שנזכר לפניו, כבדוגמת המשפטים שהזכרנו, מכיוון
שאין מתכוונים כאן לאנשים ידועים, אלא לקיבוץ בעלמא
ולכלל אנשים סתם.

שיבוש דומה הוא דיבור כגון: אינם עושים כך,
„אינם נוסעים היום“, שכן אין המדובר כאן באנשים מסוימים
שנזכרו מקודם, אשר הם אינם עושים כך, או הם אינם
נוסעים היום, אלא המדבר רוצה לומר בדרך כלל, כי סתם
בני אדם אינם עושים כך, או אינם נוסעים היום, כלומר:
אין עושים כך, אין נוסעים היום.